

KAN IK DAT NOG WEL ZEGGEN?

Inhoud

Inleiding	7
Waarom zo ongemakkelijk?	21
Wat zijn impactrijke dialogen?	35
Wat loopt er mis in onze gesprekken vandaag?	45
Principe 1: Begin bij jezelf	61
Principe 2: Leer bewust kijken	81
Principe 3: Maak het veilig	107
Principe 4: Ga het gesprek aan	127
Principe 5: Respectvol oneens zijn	151
Conclusie	175

Voor oumi en abi

Leesexemplaar

Inleiding

Leesexemplaar

'LATIJN IS NIET GESCHIKT VOOR STUDENTEN MET JOUW ACHTERGROND, GA LIEVER IETS ANDERS DOEN.'

Mag ik me wel een inclusie-ondernemer noemen? De combinatie van die twee woorden klinkt zo ongewoon, maar omschrijft exact mijn rol als ondernemer in de afgelopen tien jaar. Ik wilde een wereld creëren waarin iedereen erbij hoort, een wereld die tolerant is... Denk maar aan het liedje van K3, 'Alle kleuren van de regenboog'. Zoiets...

Natuurlijk begon dit allemaal met mijn eigen ervaring. Als jongen van Marokkaanse afkomst was 'anders zijn' altijd een 'ding' in mijn leven. Ik ben geboren in Antwerpen, in een stad die bekendstaat als de diverse metropool van België. Mijn ouders migreerden hierheen voor een betere toekomst, voor zichzelf en hun kinderen. Toen mijn vader met één koffer aankwam in 1965 was het niet zijn bedoeling om te blijven. Hij wilde net als veel andere arbeiders snel geld verdienen en terugkeren naar Marokko om daar zijn leven voort te zetten. Maar het verhaal verliep anders dan verwacht. Hij bleef in België, kreeg zeven kinderen en nog meer kleinkinderen – van wie niemand het idee heeft om België te verlaten, want dat is alles wat ze kennen en waar ze zich thuis voelen. En ja, ik ben ook zo'n migratiekind. Ik heb geen intentie om België te verlaten of naar Marokko te gaan, althans niet op dit moment.

Het groeien als kind met een migratieachtergrond definieert je leven vanaf je geboorte. Of je het wilt of niet... Je bent een kind van de migratie. Toen ik klein was, ondervond ik nog geen last van mijn anders-zijn. Ik ben opgegroeid in Borgerhout, het centrum van de Marokkaans-Belgische gemeenschap. Tot mijn twaalfde ging ik naar een 'zwarte' school en stelde ik mezelf vrijwel nooit vragen over mijn identiteit of culturele achtergrond. Er was weleens een opmerking van een leerkracht, maar omdat iedereen anders was, ging dat gevoel snel weer voorbij. De eerste confrontatie met mijn identiteit kwam er pas toen ik naar de middelbare school ging.

Mijn moeder was zeer bezorgd en wilde ons geven wat ze zelf nooit heeft kunnen krijgen: een universitaire opleiding. Hoewel ze zich aanvankelijk inschreef aan de UFSIA (voorloper van Universiteit Antwerpen) moest ze afhaken door taalbarrières. Om er zeker van te zijn dat wij de best mogelijke opleiding zouden krijgen, ging ze op zoek naar de meest prestigieuze scholen in Antwerpen. En zo eindigde ik in zo'n uitzonderlijk college – althans, dat is wat je verwacht zou hebben. Het was ook het moment waarop ik voor het eerst geconfronteerd werd met wat anders-zijn betekent. Ik was een van de enige studenten met een migratieachtergrond. De verwelkoming kwam met een duidelijke boodschap: je bent anders en we zien je als iemand anders binnen onze school. De school had een quotum voor het aantal 'diverse' kandidaten die ze mochten toelaten, en ik was een van de gelukkigen die welkom was. Ondanks het gevoel van trots dat in mij opwelde, was er ook een stemmetje dat mij waarschuwde; ik moest mezelf afvragen of ik me hier ooit thuis zou voelen.

Als ambitieuze jongen wilde ik mijn ouders graag trots maken door Latijn te kiezen, maar na een maand hadden we een afspraak bij de directeur. Daarbij werd duidelijk dat ik van richting moest veranderen. Er klonk niet eens schaamte door in wat gezegd werd: 'Latijn is niet geschikt voor studenten met jouw achtergrond, ga liever iets anders doen.' Wat moeilijk was om te begrijpen, was dat mijn cijfers zeer goed waren – zelfs voor Latijn. Mijn moeder heeft dan ook vastberaden aangegeven dat ik niet van richting zou veranderen, maar zou blijven. Wat me is bijgebleven van dat moment is dat het de eerste keer was dat ik besepte dat wie ik ben een 'ding' was. Ondanks mijn kwaliteiten en mijn enthousiasme bepaalde dat 'ding' wat ik moest kiezen en doen in mijn leven.

Dat 'ding' bepaalt mee

Het besef dat dat 'ding' mijn leven meebepaalt, was moeilijk om onder ogen te zien. Op die leeftijd had ik nog geen woorden om uit te drukken wat er in me omging. Ik wilde zo graag bewijzen dat ik mezelf onafhankelijk van dat 'ding' kon bewijzen. Mijn persoonlijke reactie was om desondanks toch door te zetten en mezelf te bewijzen. Als ik de beste, slimste en grappigste in de klas was, dan zou iedereen dat 'ding' negeren en meer focussen op mijn andere kwaliteiten. Dat bleek helaas niet waar. Ondanks mijn inspanningen bleef dat 'ding' in verschillende vormen telkens naar boven komen.

Was ik de beste van de klas? Dan bracht de leerkracht dat 'ding' naar boven: 'Kijk naar Taha. Ook al spreekt hij geen Nederlands thuis en komt hij uit een andere cultuur, hij kan het,

dus jullie moeten het zeker kunnen.’ Dergelijke opmerkingen kwamen vanuit goede intenties, maar hadden een grote impact op mij. Ze herinnerden me eraan dat ik anders was en zou blijven. Dat ‘ding’ speelde een cruciale rol in mijn persoonlijke ontwikkeling.

De eerste vier jaar van mijn middelbare school deed ik braaf mijn best, maar in de laatste twee jaar groeide mijn ontevredenheid en mijn gevoeligheid voor dergelijke opmerkingen. Hoewel ik bekendstond als een brave student, begon ik in die jaren een andere kant van mezelf te ontdekken: de kant die zijn ongenoegen wil tonen. Als een leerkracht een opmerking maakte, sprak ik die aan. Als een klasgenoot me uitlachte om mijn identiteit, deed ik alles om aan te geven dat zoiets niet kon. Hierdoor verslechterde mijn relatie met bepaalde leerkrachten en klasgenoten. Hoe meer ik mijn ongenoegen deelde, hoe meer ik ze van me wegduwde. Ik werkte mijn laatste twee jaar af in die school met goede resultaten en was klaar om volledig afstand te nemen van die omgeving.

Ik zal nooit de afsluitende opmerking van mijn titularis over mijn studiekeuze vergeten: ‘Taha, ik denk dat je beter niet kiest voor computerwetenschappen aan de universiteit, maar voor informatica op de hogeschool.’ In mijn hoofd dacht ik: *Fuck you, ik ben blij dat ik hier weg ben*. Ik had zelfs geen energie meer om erop te reageren. Daarom nam ik de belangrijke beslissing om Antwerpen te verlaten en te gaan studeren in Brussel, op zoek naar een omgeving waar ik de ruimte zou krijgen om in mijn eigen tempo en binnen mijn eigen kaders mijn identiteit verder te ontwikkelen. Brussel was een goed idee.

Dat 'ding' werd mijn werk

In mijn jaren op de middelbare school zocht ik door onbevredigende ervaringen naar alternatieve manieren om mijn tijd zinvol in te vullen. Gedreven door een innerlijke wens om substantieel verschil te maken, was ik al op veertienjarige leeftijd betrokken bij verschillende organisaties en verdiepte ik me in talloze hobby's. Een daarvan was het creëren van een mediaplatform.

Het jaar 2014 bracht een golf van terroristische aanslagen over Brussel. Terwijl ik het nieuws volgde, werd ik geconfronteerd met verhalen over de gevaarlijke aspecten van de samenleving en vooral de negatieve beeldvorming rond de moslimgemeenschap. En... toevallig maakte ik deel uit van die gemeenschap. Naast de dagelijkse problemen waarmee ik op school te maken kreeg, werd mijn identiteit ook verantwoordelijk gehouden voor die aanslagen. Het voelde alsof mijn identiteit, mijn wezen, op allerlei manieren in een negatief daglicht werd gesteld – op school, in de media en in mijn dagelijkse leven. Overall werd het 'ding' mijn identiteit. De opmerkingen vlogen me om de oren: 'Waarom zijn de moslims zo?' en 'Wat denk je van deze aanslagen?' Dag in, dag uit. Alles bouwde zich op tot een crisis.

Gelukkig maakte ik een bewuste keuze om op een productieve manier met die situatie om te gaan, om zelf verandering teweeg te brengen. In 2015 lanceerde ik samen met een vriendin het platform Mvslim.com. Het doel was om andere verhalen naar voren te brengen, verhalen die niet in de reguliere media te horen waren. Verhalen die gingen over mijn

eigen identiteit, die niet alleen moslim, Marokkaans of afkomstig van migrantenachtergrond was, maar een mengeling van allerlei aspecten die mij tot mij maakten. Mvslim.com werd al snel een groot succes. In het Engels, met meer dan twintig enthousiaste vrijwilligers die dezelfde onvrede deelden, bereikten we binnen enkele maanden miljoenen mensen. Andere internationale nieuwsplatformen namen onze verhalen over en we kregen vooral enorm veel positieve reacties van mensen die geïnspireerd werden om ondanks alle hindernissen door te gaan. In 2018 ontvingen we een vermelding in de *Forbes' 30 under 30*-lijst, een enorme eer die onze inzet bekroonde. Toen ik me realiseerde dat het mediaplatform al mijn aandacht verdiende, zette ik mijn studie op een zijspoor.

In de beginfase van Mvslim.com werden we frequent gecontacteerd door uiteenlopende organisaties, nieuwsgierig naar ons succes in het bereiken van zo'n divers publiek. Ons platform wist immers zowel moslims als niet-moslims, jong en oud aan te spreken. Toen besepte ik dat dit onderwerp mijn ware roeping was. Dat inzicht leidde in 2016 tot de oprichting van Allyens, een bureau gericht op het ondersteunen van bedrijven en organisaties in het bereiken van een divers publiek.

Destijds was de term 'inclusie' nog relatief onbekend, waardoor onze focus lag op het aanspreken van de diverse groep millennials. Hoewel Allyens oorspronkelijk werd opgericht om Mvslim.com financieel te ondersteunen, sta ik zes jaar later nog altijd aan het roer.

En zo werd dat 'ding' mijn werk... Maar wat is dat 'ding'? Dat ding heeft verschillende vormen aangenomen in mijn

leven. Van het gevoel dat je er niet bij hoort tot het gevoel van onderwaardering. Maar ook een ongenoegen... Een gevoel van frustratie en een verlangen naar iets beters. Op mijn pad ben ik dan ook het woord 'inclusie' tegengekomen. Voor mij is inclusie niet alleen een sociaal doel, maar een persoonlijke missie. Het betekent niet slechts het openen van deuren voor mensen die eruit worden gehouden, maar ook het afbreken van de muren die ons in de eerste plaats scheiden. In een wereld die vaak is opgedeeld in 'wij' versus 'zij', in een wereld die vaak alleen het luidste geluid hoort, is inclusie het stille maar vastberaden stemmetje dat zegt: 'Er is hier ruimte voor ons allemaal.'

Het nastreven van inclusie is geen gemakkelijk proces. Dat we vanuit Allyens al jaren bedrijven ondersteunen om dat te realiseren, geeft aan dat er nood aan is en dat dit probleem niet één oplossing heeft. Maar met mijn werk merk ik dat, ondanks de stappen die gezet worden, het een moeilijk thema blijft voor iedereen en zelfs op persoonlijk niveau een effect heeft. Ik heb dan ook het geluk gehad om te werken met verschillende organisaties en bedrijven, groot en klein, waardoor ik geconfronteerd ben geweest met verschillende situaties. En telkens merk ik dat inclusie altijd gepaard gaat met ongemakkelijkheid. Altijd.

Een boek over 'ongemakkelijk'

Enkele weken geleden was ik in Parijs, op uitnodiging van een goede vriend. De stad ademde een soort vrijheid die ik nodig had, een verandering van decor, en bovendien een

kans om nieuwe mensen te ontmoeten. Ik zag mezelf altijd als iemand die gemakkelijk contact legt; gesprekken en nieuwe ontmoetingen geven me energie. Dus je kunt je voorstellen hoe aangenaam verrast ik was toen we met een groep nieuwe gezichten een avond doorbrachten in een café. De sfeer was warm, de gesprekken vloeiden; het was precies het soort avond waar ik van hou. Tot ik twee dagen later van mijn vriend hoorde dat ik blijkbaar iets ongepasts had gezegd. Ik was verbijsterd. Waar had hij het over? Mijn eerste instinct was defensief: 'Ongepast? Ik? Ik werk dagelijks aan inclusie; dat kan niet mijn intentie zijn geweest.' Bij nader inzien realiseerde ik me dat mijn defensieve houding precies het soort ongemak was waar ik het zo vaak over heb in lezingen en workshops. Ik voelde me aangevallen en mijn automatische reactie was mezelf te verdedigen door te onderstrepen dat ik 'niet zo'n persoon' ben. Het was alsof de theorieën waar ik zo vaak over praat opeens op mij van toepassing waren.

Herkenbaar? Ik zie dat gevoel ook vaak voorbijkomen in trainingen, workshops en zelfs in dagelijkse gesprekken. Ik denk dat de meeste memorabele weergave van dat gevoel een scène is in de sitcom *The Office* waarbij Michael Scott, de manager, een *diversity day* wilde organiseren. Met de beste bedoelingen (en ongetwijfeld hopen op wat gelach en applaus) bereidt Michael kaartjes voor met verschillende identiteitslabels op. Hij plakt ze willekeurig op de voorhoofden van zijn nietsvermoedende medewerkers. Die moeten vervolgens met elkaar in gesprek gaan, terwijl ze proberen te raden welk label ze op hun voorhoofd hebben. Klinkt eenvoudig, toch? Maar in klassieke Michael Scott-stijl gaat alles faliekant mis.

De werknemers struikelen ongemakkelijk over hun woorden, proberen beleefd te blijven terwijl ze absurde en vaak beledigende vragen stellen in hun poging om de identiteit op hun voorhoofd te raden. Het kantoor wordt al snel een omgeving vol ongemak en onhandigheid. Ondanks zijn poging om begrip en saamhorigheid te creëren, zet Michael onbewust een masterclass op in hoe je níét over diversiteit praat. Zijn medewerkers verlaten de workshop meer verdeeld dan ooit, sommigen zelfs geïrriteerd of beledigd, terwijl Michael – zich volledig onbewust van de chaos die hij heeft veroorzaakt – tevreden is over zijn ‘geslaagde’ evenement. In de wereld van *The Office* kunnen we altijd lachen om de goedbedoelde maar volkomen misplaatste pogingen van Michael Scott. Maar het laat ook zien hoe gemakkelijk gesprekken over diversiteit en inclusie kunnen ontsporen in dat ongemakkelijke, zelfs als de intenties goed zijn.

Dit boek gaat over dat gevoel. En dat gevoel kent verschillende vormen en situaties. De moeder die bang is om iets verkeerd te zeggen, anders wordt ze gecorrigeerd door haar kinderen. Of de vraag die je niet durft te stellen aan je moslimcollega tijdens de ramadan. Of misschien heb je zelfs weleens te horen gekregen dat je racistisch bent, vanwege argumenten die je aanhaalde. En wat te denken van die ongemakkelijke gesprekken met je grootouders waar je eigenlijk geen zin in hebt? Dat gevoel, ken je het? Ja hè?

Wel, waarom praten we daar eigenlijk niet over? Waarom voelen we ons zo ongemakkelijk als het gaat over inclusie? In mijn werk rond inclusie heb ik altijd gemerkt dat dat gevoel een drempel vormt om productieve gesprekken te

hebben rond deze thema's. Iedereen ervaart dat gevoel, dus waarom spreken we er niet over of geven we het niet wat meer aandacht? Dit boek is dan ook bedoeld om op een toegankelijke manier hierop een antwoord te bieden.

Voor wie is dit boek?

Als communicatie-expert mag ik nooit aangeven dat ik een campagne voor iedereen ga creëren. Je moet altijd een niche definiëren, duidelijk je doelgroep afbakenen en weten welke boodschappen je zult uitsturen naar die doelgroep. Ik voel dat ik tegen mijn natuur zou ingaan als ik zeg dat dit boek eigenlijk voor iedereen bedoeld is. Maar het is ook waar. Toen ik het gesprek aanging met mijn uitgever was het duidelijk dat de struggle rond dit gevoel iets universeels is. Iedereen maakt het wel ergens mee. Uit gesprekken met vrienden, klanten en collega's hoorde ik dat dit vaak voorkomt en dat mensen vanuit een goede bedoeling daarin verandering willen brengen, om elkaar natuurlijk beter te begrijpen.

Ik schrijf dit boek ook vanuit deze filosofie. Ik geloof dat de meeste mensen in gesprekken rond inclusie elkaar oprecht willen begrijpen. Ik ben dan ook een heel grote fan van het boek *De meeste mensen deugen*, waarin Rutger Bregman aangeeft: 'Als we geloven dat de meeste mensen niet deugen, gaan we elkaar zo behandelen. Dan halen we het slechtste in elkaar naar boven.' Het is jammer om te zien dat gesprekken rond inclusie verzeild raken in een polariserend discours waarin productieve gesprekken geen ruimte hebben. Dit boek is zeker geen politieke visie of een antwoord op de